

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΓΑΡΥΤΗΣ, ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1948

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^{ΙΑ} Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - ΟΔΟΣ ΤΣΟΡΤΣΙΑ - 38
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ο "ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΗΣ,, ΤΟΥ ΠΟΛΥΛΑ

Για τὸ περιεχόμενο τοῦ «Ἐρασιτέχνη» φαίνεται πὼς ὑπάρχει ὁμοφωνία ἀποὺς νεώτερους κριτικούς. Σχεδὸν ἀουζήτητα παραδέχονται ὅτι ἡ πρόθεσις τοῦ ποιητῆ εἶναι νὰ ἐκφράσει σὲ στίχους τὴν θεωρίαν τῆς πλατωνικῆς «Πολιτείας» γιὰ τὴ χωριστὴν ὑπαρξὴ τῶν Ἰδεῶν. «Διότι ἂν θέλωμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα ὑπὸ τὴν καθαρῶς ὑποκειμενικὴν ὄψιν τοῦ, πᾶν ὅ,τι δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσωμεν, εἶναι ἀσαφές καὶ ἐπομένως ἀποκρουστέον, σαφές δὲ καὶ ἀξιοθαύμαστον πᾶν ὅ,τι εὐρίσκομεν σύμφωνον μὲ τὴν ἀνάπτυξίν μας. Ἄλλὰ συμφῶνως πρὸς τὸ μέτρον τοῦτο τὸ δίστιχον

«Κι' ὅσα πνεύματα ἐδῶ σιὰ πλάσματά τους
[εἶδα,
ἀκαθρέφτιστα ἐκεῖ θωρεῖ τα ἡ φαντασία»

διὰ τοὺς μὲν εἶναι σκοτεινότερον καὶ ἀκατανόητον, εἶναι φωτεινότερον καὶ γεμᾶτον νόημα διὰ τοὺς ἄλλους, ὅσοι διακρίνουν μέσα τοῦ μίαν ἀκτίνα τῆς περὶ τύπων καὶ ἀντιτύπων φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος» (Παλαμᾶ, τὰ πρῶτα Κριτικά). Τὴν ἐρμηνείαν αὐτὴ ἐπεκτείνουν σ' ὄλο τὸ ποίημα ὁ Μαρῖνος Σιγοῦρος στὸν πρόλογον τῆς ἔκδοσης τῶν διηγημάτων τοῦ Πολυλά καὶ ὁ Τέλλος Ἄγρας στὸ ἄρθρον τοῦ τῆς Μεγ. Ἐγκυκλοπαιδείας: «Ἐκ τῶν πρωτοτύπων τοῦ Πολυλά ποιημάτων, ἰσαριθμῶν πρὸς τὰ διηγήματα, ὁ «Ἐρασιτέχνης» ἐκφράζει τὴν πλατωνικὴν θεωρίαν, περὶ τῆς προτεραιότητος καὶ ἀυθυπαρξίας τῶν Ἰδεῶν». Ἔτσι οἱ δύο αὐτοὶ στίχοι παρέσυραν τοὺς κριτικούς σὲ μίαν ἀμφίβολον ἐρμηνείαν τοῦ ποιήματος, παραβλέποντας τὸ ὄλο νόημά του.

Χωρὶς νὰ θέλη κανεὶς ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν προσήλωσιν τοῦ Πολυλά ἀποὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, ἔρχεται στὴν ὑπόθεσιν μήπως δὲν θὰ ἦταν προτιμότερον νὰ σχετισθῇ τὸ ποίημα αὐτὸ μὲ τὴν κοσμοθεωρίαν ποὺ διέπει τὸ ἔργον ἑνὸς νεωτέρου ποιητῆ, ἐκείνου γιὰ τὸν ὁποῖον εἶναι γνωστὸ πόσο ἀμέσως ἐπηρέασε τὴ σκέψιν τοῦ Πολυλά, τοῦ Σίλλερ. Καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Κερκυραῖος σοφὸς δὲν ἐπρόδινε μὲ ἀποσπάσματα καὶ μὲ συχνὴ μνείαν τὴν καθημερινὴν ἀναστροφήν του μὲ τὸ ἔργον τοῦ Σίλλερ, θὰ ἔφθανε μόνον τὸ ὕφος τῶν προλεγομένων του, τὸ θεληματικὰ ὑψηλόν, γιὰ νὰ μᾶς φέρῃ πρὸς τὴν ἐκφράσιν τοῦ ποιητῆ ἐκείνου. Ὑπάρχουν ὁμοίως πρὸς συγκε-

κριμένα τεκμήρια. Ἀνάμεσα στὸ ποιητικὸ ἔργον τοῦ Σίλλερ περισσότερον παρὰ στίς θεωρητικὰς μελέτας ξεχωρίζουν μερικὰ ποιήματα ποὺ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ἡ ἀμέσως πηγὴ τοῦ «Ἐρασιτέχνη». Ἡ σύγκρισις θὰ εὐκολυθῇ ἂν τὸν παραθέσωμε ὁλόκληρον :

«Ὅταν στὴ μέση τῆς νυκτὸς μὲ περιζῶνει
Ἄκρα θαλάσσης, οὐρανοῦ καὶ γῆς γαλήνη,
τὸ πνεῦμα ὅπου στὴν ταραχὴ τοῦ κόσμου
[σβύνει,
τὴν μυστικὴν ζωὴν τοῦ ἀνανεώνει.

Τῶν πόθων ὅλων καὶ παθῶν ἀγάλια οἱ
[πόννοι
Σβύνουν καθὼς στὸν νοῦ μου ἀπλώνεται
[εὐφροσύνη,

ὁ αἰθέρας ὅπου ἀρχῆθεν ἡ ψυχὴ μου κλίνει.
Ἦσυχον ὁρμὴ πρὸς κόσμον ἄλλον μὲ φτε-
[ρώνει.

Κι' ὅσα πνεύματα ἐδῶ σιὰ πλάσματά του
[εἶδα,

Ἄκαθρέφτιστα ἐκεῖ θωρεῖ τα ἡ φαντασία.
Κι' ὅταν θαρρῶ πὼς τὴ χρυσὴ πατῶ βαθ-
[μίδα

ὅπου ἀντηχεῖ ψηλάθε ἀπέραντη ἀρμονία
θαμπὴ στιγμὴ τὴν ἰλαρὴν μου πέρνει ἐλπίδα
Μὲ οὐράνιον λάλημα νὰ εἰπῶ τραγούδια θεῖα.»

Στὴν ἡσυχίαν τῆς νύχτας, τριγυρισμένος ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὴ γύρω γαλήνη, φέρνεται ἀπὸ τὸ πνεῦμα του, ἐλευθερωμένο ἀπὸ τὴν ἐγκόσμια ταραχὴν, πρὸς ἄλλους κόσμους. Βλέπει ἐκεῖ μὲ τὴ φαντασίαν του καθαρὰ τὰ ἴδια τὰ πνεύματα ποὺ ἐδῶ παρουσιάζονται θολὰ. Μὰ δὲ μπορεῖ νὰ προχωρήσῃ ψηλότερα, πρὸς τὴ χρυσὴ βαθμίδα, ἀπ' ὅπου θ' ἀκούσει τὴν ἀρμονίαν τοῦ παντός. Μία στιγμὴ φτάνει γιὰ νὰ δειχθῇ πόσο μάταιον εἶναι ἡ ἐλπίδα του.

Μὲ διαφορετικὰς εἰκόνας κάθε φορὰ ἐκφράζει ὁ Σίλλερ τὴν ἴδιαν ἀπελπισμένην ἀναζήτησιν σ' ἕνα νεανικὸν τοῦ ποίημα, στὸν ὕμνον «ἡ Μεγαλωσύνη τοῦ κόσμου» καθὼς καὶ στὸν «Προσκυνητὴν», γραμμένον ἑνα-δυὸ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατόν του. Ἀνάμεσα στὰ δυὸ αὐτὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ὅπου μὲ

λιγώτερο έντονη διαγραφή προβάλλεται ἡ ἴδια άγωνία τοῦ νοῦ.

«Ἡ Μεγαλωσύνη τοῦ κόσμου». Ἕνας προσκυνητής κινεῖται, στήν άρχή με τή γρηγοράδα τοῦ άνέμου, έπειτα με τοῦ φωτός, πρὸς τὸ άπειρο, πρὸς τὸ τέλος τοῦ κόσμου:

*Sterne sah ich bereits jugendlich auf-
[stehen
Tausen djährigen Gangs durchs Firma-
[ment zu gehen*

«Ἀστέρια έβλεπα κιόλας καινούργια ν'άνατέλλουν, με χιλιόχρονη πορεία νά κινούνται στο στερέωμα». Καταχνιά μπροστά, συστήματα κόσμων, κανένα άεράκι δέν φυσάει. Μά νά, άπαντιέται μ'έναν προσκυνητή πού έρχεται με τόν ἴδιο πόθο. Για μιá στιγμή σταματοῦν κι' οἱ δύο μπρὸς στο άπειρο. Πιὸ πέρα σβύνει κάθε πνοή· έδῶ εἶναι τὰ σύνορα τῆς δημιουργίας. «Senke nieder, Adlergedank, dein Gefieder. Kühne Seglerin Phantasie, wirf ein nutzloses Anker hie!» (χαμήλωσε, άέτινη σκέψη, τὰ φτερά σου! Τολμηρή ταξιδέφτρα φαντασία, ρίξε έδῶ μιá άτολμη άγκυρα!)

Μιá ανάπτυξη τῆς ἴδιας ιδέας τῆς φυγῆς πρὸς τίς «ίλαρές περιοχές όπου κατοικοῦν οἱ καθαρές μορφές» («in den heiteren Regionen wo die reinen Formen wohnen») εἶναι τὸ μακρὸ ποίημά του, με περισσότερο διδαχτικό χαρακτήρα αὐτό, «τὸ ἰδανικό και ἡ ζωή»:

*Aber frei von jeder Zeitgewalt,
Die gespielin seliger Naturen,
Wandelt oben in des Lichtes Fluren
Göttlich unter Göttern die Gestalt.*

«Ἀλλά, ελεύθερη άπό κάθε χρονικό καταναγκασμό, ἡ συντρόφισσα τῶν μακάριων φύσεων, διαβαίνει ψηλά στοῦ φωτός τὰ λιβάδια, θεϊκή άνάμεσα στοὺς Θεούς, ἡ Μορφή». Σ'έναν μικρὸ ποίημά του, τῆ «Νοσταλγία», γραμμένη τὸ 1802, τρία χρόνια πρὶν άπό τὸ θάνατό του, άναπτύσσει ὁ Σίλλερ, με άλλοιωτικήν εἰκόνα αὐτῆ τὴν φορά, τὴν ιδέα, πού άπαντήσαμε στῆ «Μεγαλωσύνη τοῦ κόσμου». Περιγράφει τὸν ἰδανικό κόσμο τῆς άρμονίας—πού εἶναι, θάλεγε κανείς, συμφυρμός τοῦ κήπου τῶν Ἑσπερίδων με τὸν τόπο τῶν μακάριων Ὑπερβόρειων—και τὴν άνησυχία τῆς ψυχῆς του πού τὸν φέρνει εκεί. Ἀνάμεσα δμως στὴν πραγματικότητα και στο ἰδανικό ὑπάρχει μιá άπέραντη θάλασσα, ένα ρεῦμα με φουσκωμένα κύματα:

»Ἀχ, άπό ταύτης τῆς κοιλάδας τὰ βάθη—πού τὰ πιέζει ἡ κρύα καταχνιά,—νά μπορούσα νά βρῶ τὴν έξοδο—άχ πόση θά ἦταν ἡ εὐτυχία μου.—Βλέπω πέρα δμορφα ψηλώματα,—πάντα νέα, πάντα πράσινα—Νά εἶχα φτεροῦγες, νά εἶχα φτερά—θά τραβοῦσα κατά τὰ ψηλώματα

έκεῖνα.—Ἀρμονίες ακούω νά ἠχοῦν—τόνους με τή γλυκειά γαλήνη τοῦ οὐρανοῦ—οἱ έλαφροί άνεμοι μου φέρνουν τῆς εὐωδίας τὸ βάλαμο—Χρυσά φρούτα βλέπω νά φλογίζου—νά γνέφουν μέσα άπό τὸ σκοῦρο φύλλωμα—και τὰ άνθη πού έκεῖ άνθίζου— κανέννας χειμῶνας δέν τὰ άρπάζει—Ἀχ, πόσο δμορφα πρέπει νά εἶναι έκεῖ—στὴν παντοτινὴ λάμψη τοῦ Ἡλίου,—κι' ὁ άέρας στὰ ψηλώματα έκεῖνα—πόσο θά εἶναι δροσιστικός!—Ὅμως, με κόβει τοῦ ποταμοῦ ἡ λύσσα,—πού άγριεμένο βροντολογά άνάμεσα—Σηκώθηκαν τὰ κύματά του—έτσι πού τρομάζει ἡ ψυχὴ μου—Μιá βαρκούλα βλέπω νά κλυδωνίζεται—άλλά άχ ὁ περετάρης λείπει—Ἐμπρός, μέσα και χωρίς δισταγμό—Τὰ πανιά του εἶναι έμψυχωμένα—Ὁφείλεις νά πιστεύεις,—νά τολμάς, γιατί οἱ Θεοὶ δέν δίνουν καμμιάν έγγύηση,—μόνο ένα θαῦμα μπορεί νά σε φέρη—στὴν ωραία χώρα τοῦ θαύματος» *

Μ' ὄλη τὴν κάπως πεζολογική κατάφαση τῆς τελευταίας στροφῆς εἶναι φανερὴ ἡ ἰδεολογική συγγένεια με τὸν «Ἐρασιτέχνη». Μονόλογος και στὰ δύο ποιήματα, αντί για τὸν διάλογο τῶν δύο ὁδοιπόρων στο «Μεγαλεῖο τοῦ Κόσμου». Οἱ άρμονίες πού άντηχοῦν (β'. στροφή) βρίσκονται και στο έλληνικό ποίημα: «Κι' όταν θαρρῶ πὸς τὴ χρυσῆ πατῶ βαθμίδα, όπου άντηχεῖ ψηλάθε άπέραντη άρμονία». Τὴ βόρειαν εἰκόνα τοῦ μανιασμένου ποταμοῦ τὴ βλέπουμε στον «Ἐρασιτέχνη» άλλαγμένη σὲ πλατειά θάλασσα. Καὶ τοῦτο γιατί, αντιστρέφοντας τὴν εἰκόνα, δίνει ὁ Πολυλάς τὸ βάρος διχιστὴ χώρα τοῦ ἰδανικοῦ πού τόσο παθητικά περιγράφει ὁ Σίλλερ, αλλά στὴν πραγματική, τὴν έλληνική φύση πού τὸν κυκλώνει: «Ἀκρα θαλάσσης, οὐρανοῦ και γῆς γαλήνη».

Δέν λείπει οὔτε τὸ αντίστοιχο τοῦ άέρα πού τὸ φαντάστηκε ὁ Σίλλερ για τὰ ὑψώματα έκεῖνα: «ὁ αἰθέρας όπου άρχῆθεν ἡ ψυχὴ μου κλίνει». Τὸ τέλος τοῦ έλληνικοῦ

* «Ach, aus dieses Tales Gründen — Die der kalte Nebel drückt — Könnt ich doch den Ausgang finden — Ach wie fühlt ich mich beglückt! — Dort erblick ich schöne Hügel — Ewig jung und ewig grün! — Hätt ich Schwingen, hätt ich Flügel — Nach den Hügeln zög ich hin — Harmonien hör ich klingen — Töne süßer Himmelsruh — Und die leichten Winde bringen — Mir der düfte Balsam zu — Goldne Früchte seh ich glühen — Winkend zwis chen dunkelm Laub, — Und die Blumen, die dort blühen. — werden keines Winters Raub. — Ach wie schön muss sichs ergehen — Dort im ewgen Sonnenschein — Und die Luft auf jenen Höhen — O wie labend muss sie sein! — Doch mir wehrt des Stromes Toben — Der ergrimmt dazwischen braust, — Seine Wellen sind gehoben. — Dass die Seele mir ergraut. — Einen Nachen seh ich schwanken — Aber ach! der Fährmann fehlt. — Frisch hinein und ohne Wanken! — Seine Segel sind beseelt. — Du musst glauben, du musst wagen, — Denn die Götter leihn kein Pfand, — Nur ein Wunder kann dich tragen — In das schöne Wunderland».

σονέτου εἶναι ὄχι ἡ πίστις, ἀλλὰ ἡ ἐγκαρτέρηση. Στὴ θαυμάσια χώρα δὲν φτάνει ὁ ἄνθρωπος, μιὰ θαμπὴ στιγμή πέρνει τὴν ἰλαρὴν ἐλπίδα.

Ἦταν ἡ σκιά τοῦ θανάτου ποῦ ξανάφερε τὸν Σίλλερ, περιγραφικώτερον, στὴν παλιά (καὶ μόνιμη) ἐκείνην ἀγωνία; Ὁ «Προσκυνητής», τὸ ποίημα ποῦ ἐκφράζει τὸ ἀπελπισμένο κυνηγητὸ τοῦ ἰδανικοῦ, εἶναι ἀπὸ τὰ τελευταῖα τοῦ Σίλλερ. Γράφηκε τὸ 1803, τὴ χρονιά ποῦ τελείωσε τὴ «Νόμφη τῆς Μεσσήνης», μιὰ «τραγῳδία μοίρας» (Schicksalstragödie) κατὰ τὸ ἀρχαῖο πρότυπο. Ἡ πάλι παρουσιάζεται τώρα δραστηκώτερη. Μιὰ κουραστικὴ πορεία χωρὶς ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὑψωθῇ πάνω ἀπὸ τὸ γῆινο. Ὁ «προσκυνητής»:

«Στὴν ἀνοίξη τῆς ζωῆς μου—βρισκόμουν ἀκόμη καὶ ξενητεύτηκα καὶ τῆς νιότης τοῦς χαρούμενους χοροῦς—τοῦς ἄφησα στὸ πατρικὸ μου σπίτι—Ὀλη μου τὴν κληρονομιά, ὅλο τὸ ἔχει μου—Τὸ πέταξα πέρα μὲ εὐθυμὴ πίστις—καὶ μὲ τὸ ἐλαφρὸ ραβδί τοῦ προσκυνητῆ—τράβηξα μὲ παιδιάστικο νοῦ—Γιατί μ' ἐσπρωχνε μιὰ δυνατὴ ἐλπίδα—καὶ μιὰ θαμπὴ λέξη πίστεως—τράβα, ἔλεγε, ἀνοιχτός εἶναι ὁ δρόμος—πάντα πρὸς τὸ ἀνέβασμα—ἕως ποῦ φτάνεις σὲ μιὰ χρυσὴ πύλη, ἐκεῖ μπαίνεις μέσα—γιατί τὸ γῆινο θὰ εἶναι ἐκεῖ πέρα—οὐράνιο ἀκατάλυτο—Βράδυασε κι' ἔγινε πρωτὶ—ποτέ, ποτέ πιά δὲν στάθηκα—ἀλλὰ πάντα ἔμεινε κρυμμένο—αὐτὸ ποῦ ζητῶ, αὐτὸ ποῦ θέλω—Βουνά βρισκόνταν μπρὸς στὸ δρόμο μου—ρέματα ἐμπόδιζαν τὰ πόδια μου—πάνω ἀπὸ σάρες ἔχτισα μονοπάτια—γέφυρες πάνω στὸν ἄγριο ποταμό—Καὶ σ' ἐνός ποταμοῦ τίς ὄχτες—ἔφτασα, ποῦ ἔτρεχε κατὰ τὴν ἀνατολή—χαρούμενος ἐμπιστεύομαι στὸ νῆμα του—ρίχνομαι στὸν κόρφο του—Πέρα σὲ μιὰ πλατειὰ θάλασσα—μ' ἐτράβηξε τὸ παιγνίδι τῶν κυμάτων του—μπροστά μου βρίσκεται ὁ ἀνοιχτὸ κενό—κοντήτερα δὲν εἶμαι πρὸς τὸ τέρμα—Ἄχ, κανένα μονοπάτι δὲν φέρνει ἐκεῖ—ἄχ, ὁ οὐρανός πάνω μου—δὲν θ' ἀγγίξει ποτέ τὴ γῆ—καὶ τὸ Ἐκεῖ δὲν εἶναι ποτέ ἐδῶ.*

* Noch in meines Lebens, Lenze — War ich, und ich wandert aus — Und der Jugend frohe Tänze — Liess ich in des Vaters Haus — All mein Erbteil, meine Habe — Warf ich fröhlich glaubend hin, Und am leichten Pilgerstabe — Zog ich fort mit Kinder — sinn. — Denn mich trieb ein mächtig Hoffen — Und ein dunkles Glaubenswort: — Wandle, riefs, der Weg ist offen, — Immer nach dem Ausgang fort. — Bis zu einer goldnen Pforten — Du gelangst, da gehst du ein, — Dann das Irdische wird dorten — Himmlisch unvergänglich sein. — Abend wards und wurde Morgen. — Nimmer, nimmer stand ich still, — Aber immer bliebs verborgen, — Was ich suche, was ich will. — Berge lagen mir im Wege. — Stromme hemmten meinen Fuss, — Über Schlünde baut ich Stege, — Brücken durch den wilden Fluss. — Und zu eines Stroms Gestaden — Kam ich, der nach Morgen floss, — Froh vertrauend seinem Faden. — Werf ich mich in seinen Schoss. — Hin zu einen grossen Meere — Trieb mich

Ἡ χρυσὴ πύλη ἦταν τὸ ἰδεατὸ τέρμα τοῦ ταξειδιοῦ τοῦ «προσκυνητῆ», ἀπ' ὅπου τὰ ἐπίγεια γίνονται οὐράνια. «Κι' ὅταν θαρρῶ πῶς τὴ χρυσὴ πατῶ τὴ βαθμίδα ὅπου ἀντηχεῖ ψηλάθε ἀπέραντη ἀρμονία». Ἐδῶ σταματᾷ γιὰ τὸν Πολυλά ἡ ζήτησις τοῦ ἰδανικοῦ, ἀμέσως κατόπιν ἔρχεται ἡ παραίτησις. Ὁ «προσκυνητής» μόνον ὕστερα ἀπὸ πορεία ἀνάμεσα σὲ βουνά καὶ σὲ ποτάμια, φτάνει σὲ μιὰν ἀνοιχτὴ θάλασσα, στὸ κενὸ (εἶναι ὁ ἀρχαῖος μῦθος τοῦ Ὠκεανοῦ, ἀπ' ὅπου δανείστηκε τὴν εἰκόνα ὁ Σίλλερ;) Ὁ Πολυλάς προτίμησε νὰ μὴ χρησιμοποιήσῃ τὸ δραματικὸ αὐτὸ στοιχεῖο.

Δύσκολα μπορεῖ νὰ παραγνωρίσῃ κανεὶς τὴν συγγένεια ἀνάμεσα στὸν «Ἐρασιτέχνη» καὶ στὰ ποιήματα τοῦ Σίλλερ, ἰδιαιτέρως τὰ δύο τελευταῖα. Κοινὸ καὶ στοὺς δύο εἶναι ὅτι κέντρο καὶ ἀφορμὴ τοῦ ποιήματος εἶναι μιὰ ἰδέα καὶ μάλιστα ἰδέα μεταφυσικὴ. Ὑπάρχει χωρὶς ἄλλο μιὰ συγγένεια καὶ στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ξετυλίγεται ἡ ἰδέα αὐτὴ στὰ γερμανικὰ ποιήματα καὶ στὸ ἑλληνικόν, ὅπως καὶ οἱ φραστικὲς ἀναλογίαι, ἂν καὶ ὁ στενὸς χώρος τοῦ σονέτου ἔφερνε ὑποχρεωτικὰ τὸν Πολυλά στὸν μετριασμό τοῦ δράματος.

Ἡ παρόρμησις λοιπὸν γιὰ τὴν σύλληψιν τοῦ «Ἐρασιτέχνη» δὲν ἦρθε, φαίνεται πῶς πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε, ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ὅπως νομίστηκε ἕως τώρα ἢ, ὄχι ἄμεσα ἀπ' αὐτόν, ἂν καὶ οἱ στίχοι «κι' ὄσα πνεύματα ἐδῶ στὰ πλάσματά του εἶδα—ἀκαθρέφτιστα ἐκεῖ θεωρεῖται ἡ φαντασία» δὲν εἶναι νοητοὶ χωρὶς τὴν γνωστὴν εἰκόνα τῆς «Πολιτείας». Ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τὴν κοσμοθεωρίαν τοῦ Σίλλερ εἶναι φυσικὰ πλατύτερη, ὅπως ἀποκαλύπτει καὶ πρόχειρη ἀκόμη ἐπαφή μὲ τὸν Κερκυραῖο σοφόν. Ὁ «Ἐρασιτέχνης» ὁμοίως ἔχει πρότυπα ὠρισμένα ποιήματα, ἰδιαιτέρως τὴ «Νοσταλγία» καὶ τὸν «Προσκυνητῆ». Ἀπαραγνώριστὴ εἶναι, ἐξ ἄλλου, ἡ ἰδιομορφία τοῦ ἑλληνικοῦ σονέτου. Ὁ ποιητὴς του, ἐγκαταλείποντας τὸ βόρειο θέμα τοῦ προσκυνητῆ, ποῦ ξεκινᾷ πεζός πρὸς ἄγνωστους τόπους, ἀλλάζει δλητὴν ὄψιν τῆς σκηνοθεσίας σὲ ἀκίνητη, στατική. Ἀντὶ γιὰ τὸ θολωμένον βόρειον τοπεῖον καὶ τὴν καταχνιά («Νοσταλγία») ἔρχεται στὸν «Ἐρασιτέχνη» ὡς εἰσαγωγή μιὰ περιγραφὴ τῆς ἑλληνικῆς νύχτας. Παραμερίστηκε ἡ πορεία, ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ τοπεῖου, ὁ ἥρωας παρουσιάζεται ἐνωμένος ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μαζύ του. Ξεχωρίζει ὁ «Ἐρασιτέχνης» ἀπὸ τὰ γερμανικὰ ποιήματα, ὅσο ἕνας κλασσικός ἀπὸ ἕνα ρωμαντικόν πίνακα· δὲν λείπει ἀπ' τὸν δεῦτερον οὔτε ἡ τυπικὴ μορφή τοῦ ἐρημίτη προσκυνητῆ. Ἡ εἰκόνα τοῦ Πολυλά εἶ-

seiner Wellen Spiel, — Vor mir liegt in weiter Leere, — Näher bin ich nicht dem Ziel. — Ach kein Steg will dahin führen — Ach der Himmel über mir — Will die Erde nie Berühren, — Und das Dort ist niemals hier!»

·ναι πλαστική, του Σίλλερ κινημένη ζωγραφική (malerisch).

·Προλογίζοντας ο Wilhelm von Humboldt την έκδοση της αλληλογραφίας του με τον Σίλλερ, προσπάθησε, στο χαρακτηρισμό που του έδωσε, να μην απομονώσει τον ποιητή από το φιλόσοφο: «Όπως στα σώματα οι ύλες, ανάλογα με έκλεχτικές συγγένειες, συνδέονται με διαφόρους τρόπους μεταξύ τους, έτσι και στον Σίλλερ η ποίηση ήταν δεμένη βαθειά με τη δύναμη του στοχασμού. Δεν έπήγαζε όμως λιγότερο ελεύθερη από την έποπτεία και από το συναίσθημα. Στοχασμός και εικόνα, ιδέα και αίσθηση βρίσκονται πάντα σ' αυτόν σε άμοιβαία επίδραση και συμπλέκονται στα πετυχημένα μέρη χωρίς να θυσιάζουν τίποτα από την ιδιαίτερη φύση τους». Αύτης άκριβως της σύνδεσης την αδυναμία διέκρινε και πολέμησε, κάποτε μάλιστα με πάθος που άγγιζε την άσεβεια, ο κύκλος των ρωμαντικών, με ηγέτες τους αδελφούς Schlegel, ύψώνοντας σαν πρότυπα ποίησης ανόθευτης από τη θεωρία το έργο του Σαίξπηρ και του Γκαίτε. Σήμερα, και όσοι ακόμη αφήνουν να μαγεύονται από το φτέρωμα της ποίησης του Σίλλερ, βρίσκουν ότι από το λυρικό, όπως και από το δραματικό έργο του λείπει η πλαστικότητα. Σαν πέπλος ανάμεσα σ' αυτόν και στην πραγματικότητα παρεμβάλλεται η 'Ιδέα, ήθικη ή μεταφυσική. Στα δράματά του οι ήρωες είναι φαντάσματα, προσωποποιήσεις ιδεών, σύμβολα με επιφανειακή ύπαρξη, χωρίς τη ρόδινη σάρκα των συλλήψεων του Γκαίτε.

·Είναι σχεδόν άπιστευτο ότι ένα κριτικό πνεύμα σαν του Πολυλά δεν θα είχε διακρίνει το αντιποιητικό αυτό στοιχείο στο έργο του προτιμημένου του ποιητή, αυτός που δεν έδειλιασε, μιλώντας για έναν άλλο προσφιλέστερόν του μεγάλο, να σταθί σκεπτικός μπρός στο διδαχτικό περιεχόμενο του «Ύμνου στον Μπάυρον»:

·«Σιμά εις τόν σκοπόν να δοξάση τόν

·ευεργέτη του και εις τó άλλο τέλος, να νουθετήση τó έθνος, τó όποιον έκινδύνευε έξ αίτίας της διχόνοιας των άρχηγών του· να στιγματίση την πολιτική των δυνάτων της γής, οι όποιοι τότε είχαν κατατρέξει, τότε προδώσει την έλευθερία της 'Ελλάδος. Τούτοι οι διαφορετικοί σκοποί έβλαψαν την ένότητα του συνθέματος και έθόλωσαν την καθαρή πηγή της έμπνεύσεως, δθεν εις κάποια μέρη αυτού του ποιήματος λείπει εκείνη ή θερμότης, όπου χαρακτηρίζει τά κυριώτερα συγγράμματα του Σολωμού. Και αυτό τά μέρη φαίνονται πλέον αδύνατα, παραβαλλόμενα με τά άλλα, εις τά όποια αυτός δείχνεται με άκέραιη την ποιητική του δύναμη». Τό ότι μολοντούτο κατέφυγε σ' ένα τέτοιο ποίημα που δεν ήταν τό ξεχείλισμα μιάς άδολης ποιητικής συγκίνησης, στον «Έρασιτέχνη», πρέπει να τό έρμηνεύσουμε ίσως από την έλλειψη πηγαίας έμπνευσης; "Η να θεωρήσουμε ότι, γοητευμένος από τόν ύψηλό κόσμο του Σίλλερ ζήτησε να έκφράση μ' ένα σονέττο τη γήϊνη δέσμευση, όπως την είδε ξετυλιγμένη στα ποιήματα εκείνου; "Ό,τι και αν παραδεχτεί κανείς, θά του άναγνωρίσει ότι έντυσε τόσο τεχνικά με έλληνικό φόρεμα τό ξενικό πρότυπο, που τούτο έμεινε έως τώρα άγνωστό. Παραμερίζοντας κάθε ρητορική έξαρση που βρήκε στα σιλλερικά ποιήματα, έπλασε ένα τεχνουργημένο μικρό μνημείο. Μετάδωσε την απόκρυφη ζωή του πνεύματος με μιά περιγραφή που δεν δίνει ύποψία για καμμιάν έξάρτηση. "Έτσι δεν θά ήταν άναρμοστο να μεταφέρουμε σ' αυτόν μιάν άλλη θερμή φράση του για τό Σολωμό, από τά «Προλεγόμενα»: «αυτή (ή ψυχή του ποιητή μας) με δλη την ξένην αναθροφή, με δλη τη δύναμη όπου έχουν οι πρώτες έντυπώσεις, έσώζετο έλληνικώτατη παράδειγμα όχι πρώτο, αλλά σημαντικώτατο, της θαυμαστής του έλληνισμού άτομικότητος, ή όποία δεν προδίνει τόν έαυτό της ούτε εις τη δύναμι της βίας, ούτε εις τη χάρη της ξένης μορφής».

ΣΕΜΝΗ ΠΑΠΑΣΠΥΡΙΔΗ - ΚΑΡΟΥΖΟΥ

